BUCUREŞTI – LOCURI ŞI OAMENI – DUPĂ CUTREMURĂTOAREA NOAPTE DIN 4 MARTIE 1977

Ana Iacob

Abstract: The earthquake that occurred on March 4th 1977, at 21:22, lasting between 55 and 56 seconds and with a magnitude of 7.2 degrees on the Richter scale, had an impact over the city of Bucharest as well as nine other counties in Romania, representing the most tragic event of its kind from the postbellum period. The Romanian Capital suffered significant damage due to the earthquake's intensity and duration, causing immense human and material loss. Officially 1.391 deaths and 7.576 injured were recorded, 32 apartment buildings collapsed and approximately 150 four or more stories-high buildings were considerably damaged. During the earthquake, a number of important figures of Romanian culture lost their lives, such as actor Toma Caragiu, film director Alexandru Bocăneţ, poet and writer Anatol E. Baconsky, critic and literary historian Mihai Gafiţa, and writers Viorica Porumbacu and Mihail Petroveanu. Among the representative city-centre buildings which were destroyed by the natural disaster of March 4th we point out the apartment buildings of Scala, Casata, Colonadelor-Continental, Mica-Nestor etc.

Keywords: earthquake, victims, survivors, destruction, buildings, Bucharest

Cutremurul din 4 martie 1977[1], imprimat în conştiinţa colectivă drept cel mai tragic eveniment de acest gen din perioada postbelică, de un puternic şoc emoţional, a produs imense pierderi umane şi pagube materiale. Resimţit cu precădere în Bucureşti, dar şi în nouă dintre judeţele ţării, seismul a eliberat o energie distructivă, apreciată de specialişti ca fiind echivalentă cu puterea a zece bombe atomice de tipul celei trimise asupra oraşului japonez Hiroshima, în data de 6 august 1945.

Bucureştiul a fost greu lovit de intensitatea şi durata mare a cutremurului, suferind consecinţe devastatoare. Deja istovite de cutremurul din 10 noiembrie 1940, construcţiile care s-au dărâmat în Bucureşti, edificate îndeosebi în perioada interbelică, deşi aveau o arhitectură deosebit de valoroasă, erau realizate în condiţiile inexistenţei unor cerinţe tehnice supuse normelor antiseismice. La nivelul Capitalei, urmările zdruncinării telurice au constat în numeroase victime[2] (morţi, răniţi şi sinistraţi), dar şi în distrugeri totale sau

1. Seismul, cu epicentrul în zona Vrancea la o adâncime de 110 km şi prăbuşirea straturilor pe un plan de aproximativ 60°, s-a produs la ora 21.22' şi 22", cu o durată de 55-56 de secunde, având magnitudinea de 7,2 grade pe scara Richter; a avut un caracter multişoc, cu o predominantă de propagare pe direcţia Nord-Est către Sud-Vest, atât pe orizontală, cât şi pe verticală.
2. În Bucureşti au fost înregistraţi oficial 1.391 de morţi şi 7.576 de răniţi.

avarieri parţiale ale multor clădiri[3]. În acea cumplită noapte de vineri, 4 martie 1977, clădiri impunătoare din Bucureşti au fost despicate, surpate, cu etajele zdrobite sau zăceau prăbuşite pe caldarâm în mormane de moloz. Înfăţişarea unor blocuri renumite din centrul Capitalei, precum Scala, Casata, Dunărea, Colonadelor-Continental ori Mica-Nestor, devenise amintire în mai puţin de un minut. Imobile reprezentative pentru arhitectura lor s-au transformat în câteva zeci de secunde fatidice într-o masă informă de moloz şi ruine monstruoase sub care şi-au pierdut viaţa sau au luptat cu moartea în aşteptarea salvatorilor, mii de oameni (**fig. 1**).

4 Martie 1977, o zi ca toate celelalte, o seară specifică începutului de primăvară în care nimic nu prevestea întâmplarea nefastă pricinuită de dezlănţuirea forţelor subterane ale naturii, ce avea să aducă atâta durere şi suferinţă. „*Noaptea era destul de luminoasă şi de văzut puteam vedea până departe*", rememora Mircea Nemigean, santinelă deasupra unui obiectiv militar, clipele de dinaintea sinistrului eveniment. „*Numai că odată n-am mai simţit acoperişul sub picioare. M-am apucat însă bine de ceva şi cu ochii numai primprejur, să văd ce se întâmplă. Dar nu-mi puteam crede ochilor. Cât vedeam cu ochii, toate blocurile se clătinau. Cum să vă spun eu – era aşa, cum e pădurea mânată de cea mai groaznică furtună. Şi toate clădirile se înclinau de-o parte şi de cealaltă ca şi copacii pe furtună. Apoi a venit un vânt puternic, de era să mă azvârle jos. S-a dus, dar apoi s-a şi întors înapoi, de data asta cu miros greu de ars. Şi p-ormă s-au stins toate luminile şi-am zis – gata, cred că-i gata oraşul!*" (*Durere şi eroism. După zguduitoarea noapte din 4 martie 1977*, 1980, 31).

În oraş, vibraţia puternică a pământului, sunetul infernal şi trosnetul îngrozitor al clădirilor care se dezmembrau, întunericul dens şi apăsător ce se aşternuse imediat şi praful înecăcios care învăluia împrejurimile, înfiorau de spaimă toţi locuitorii. Descriind acele clipe de teroare, Adrian Dohotaru consemna: „*Aflaţi pe arterele cu imobile vechi şi masive, oamenii au auzit vuietul pământului şi urletul prăbuşirilor. […] Un zgomot surd, un zgomot sec, care venea parcă de pretutindeni, amplificat, stereofonic. Prăbuşirile au fost însoţite de furtuni de praf, de pulbere, de moloz. Oamenii s-au trezit înotând în bolgii de fum. Au închis ochii orbiţi, au tuşit convulsiv. Mulţi s-au călcat în picioare la ieşirea din imobile, din teatre, din cinematografe, într-un întuneric de zeci de ori mai profund decât al sălilor de proiecţie, într-un întuneric amplificat de praful şi pulberea emanate de pereţii prăbuşiţi. Au izbucnit incendii. Stinse în multe împrejurări de avalanşa planşeelor de beton prăbuşite mai târziu. S-au spart, evident, geamuri. S-au crăpat ziduri. S-au rupt din senin crengi de arbori. S-au auzit clopote bătând, câini urlând. Unii oameni au rămas în case paralizaţi. Alţii au năvălit, buimaci, pe scări: în pijamale, în maiouri, în halate de spital, cu bandajele curgând pe asfalt, cu mâinile şi picioarele sângerând, răniţi din*

3. În Bucureşti s-au prăbuşit 32 de blocuri şi aproximativ 150 de clădiri cu patru sau mai multe etaje au suferit deteriorări semnificative.

Fig. 1 Ruinele blocurilor din zona străzilor Ion Ghica şi Bibliotecii (actuala Ion Nestor)

Fig. 2 Ruinele şi partea rămasă în picioare din blocul Continental, lipită de Palatul Creditului Industrial

cauza cioburilor de la ferestre, a grinzilor căzute, a pendulărilor între pereţi. Mulţi au fost sechestraţi în ascensoare. Câţiva s-au aruncat de la etaj în gol. Câteva femei au născut înainte de vreme" (*Durere şi eroism. După zguduitoarea noapte din 4 martie 1977*, 1980, 38-39).

În fostul bloc Colonadelor-Continental, situat la intersecţia străzilor Ion Ghica şi Colonadelor (actuala Toma Caragiu), locul unde au pierit multe personalităţi ale culturii româneşti, locuia la vremea respectivă şi scriitorul Romulus Rusan, soţul Anei Blandiana, unul dintre supravieţuitori. „*La ora aceea, în care s-au oprit cursurile atâtor vieţi omeneşti, îmi părăseam manuscrisul pentru a da un telefon la Cluj-Napoca. Cutremurul m-a prins cu telefonul în mână, în plină convorbire. Dându-mi seama de ce se întâmplă, m-am azvârlit în pat, acoperindu-mi capul cu perna […] Nişte zguduiri şi o grindă de beton au rupt patul. Am alunecat* ‹în sanie› *şapte etaje. De la piept până la picioare eram prins în dărâmături. O mână îmi era blocată. Apoi, linişte. Liniştea unui bloc care nu mai exista. Printr-o crăpătură se vedea luna. Aveam aer. La un moment dat – gazele. Puteam sări în aer oricând. S-au oprit de la sine. M-a salvat la orele 24.05 un tânăr de 30 de ani – Bucur Gabriel."* (*Durere şi eroism. După zguduitoarea noapte din 4 martie 1977*, 1980, 33) (**fig. 2**).

Ruinele blocului Continental au înghiţit neîndurător sufletele multor oameni, printre care şi pe cel al actorului Toma Caragiu, regizorului Alexandru Bocăneţ, cântăreţei Doina Badea şi al membrilor familiei acesteia, poetului şi prozatorului Anatol E. Baconsky, criticului şi istoricului literar Mihai Gafiţa, scriitorilor Veronica Porumbacu şi Mihail Petroveanu.

Au fost însă şi fericite cazuri de supravieţuitori, salvaţi din ghiarele morţii chiar şi după zile întregi de cumplită suferinţă sub zidurile năruite, precum cel al fetiţei, elevă de clasa întâi, Gabriela Doina Corduneanu. Jurnalistul Sorin Satmari relata într-un instantaneu emoţionanta salvare şi regăsire a copilei de către tatăl acesteia: „*[...] O mănuţă străpunge stratul de moloz, şi peste câteva clipe ostaşii scot la lumină o fetiţă. E ghemuită, a rămas în poziţia în care a stat 62 de ore, din clipa sinistrului, până la acest 11.30 din ziua de 7 martie. […] Inginerul Cornel Corduneanu plânge. De data aceasta de bucurie, după ce trei zile şi trei nopţi şi-a frânt mâinile în preajma ruinelor. În momentul cutremurului se afla în blocul Leonida. A coborât în stradă, şi când a văzut Casata prăbuşită a îngheţat. Acasă avea soţia, trei copii. Într-o fugă a străbătut bulevardul, mereu mai îngrozit de blocurile ce le vedea năruite. Disperarea şi speranţa se înnodau în el, dar totul s-a terminat în faţa priveliştii ruinelor fostului bloc Continental. Sub acele ruine, sub care viaţa nu părea să mai poată pulsa, îi erau toţi cei patru ai săi. Trei zile şi trei nopţi a sperat. Trei zile şi nopţi în care a albit, dar nu a contenit să aştepte. Trei zile şi trei nopţi în care, nu o ascunde, i-a dat târcoale chiar şi gândul sinuciderii. Dar iată, acum o regăseşte pe Gabriela, pe fetiţa lui dragă.*" (*4 martie 1977. Secunde tragice, zile eroice. Din cronica unui cutremur*, 1977, 98) (**fig. 3**).

Tot de sub ruinele blocului Continental a fost salvat, după 251 ore de la cutremur,

Fig. 3 Gabriela Doina Corduneanu, salvată de sub ruinele blocului Continental

Fig. 4 Sorin Crainic Ivan, salvat de sub ruinele blocului Continental

Sorin Crainic Ivan, în vârstă de 19 ani. „*Se ştia că cea mai îndelungată supravieţuire fusese înregistrată de literatura de specialitate, la Agadir, în Maroc: nouă zile. Or, trecuseră deja unsprezece nopţi. […] Când, deodată, toată lumea încremeneşte. Maşinile au tăcut. Locotenentului Viorel Taşcău i s-a părut – să fie o simplă părere? – că sub moloz s-a mişcat ceva … Ora 8.10. Începe o înaintare emoţionantă şi precaută. Sergentul Iosif Albuşel începe să sape un tunel. Strigă: ‹‹E cineva acolo?›› Şi, de sub dărâmături se aude uluitor şi incredibil, răspunsul: ‹‹Sunt un om din seara de 4…››*”, aflăm, din istorisirea reporterului Octavian Andronic, cum a decurs găsirea celui care avea să stabilească un nou record de supravieţuire în atare condiţii *(4 martie 1977. Secunde tragice, zile eroice. Din cronica unui cutremur*, 1977, 236) (**fig. 4**).

În anii ulteriori devastatorului seism, pe locul fostului bloc Continental şi al imobilului vecin, avea să se înalţe un nou edificiu cu arhitectură sobră, care se înscria fără ostentaţie în cadrul construcţiilor înconjurătoare.

Printre clădirile smulse fiinţei oraşului în noaptea seismului se numără şi fostul bloc Scala din bulevardul Nicolae Bălcescu, colţ cu strada C. A. Rosetti. Până în noaptea de duminică, 6 martie, de sub dărâmăturile acestui alt adăpost al durerii din inima Capitalei, fuseseră scoase cadavrele a 108 oameni şi doar 6 fiinţe vii. Abia în ziua următoare a fost identificat, sub tonele de moloz, al şaptelea supravieţuitor, Florica Iordache (35 ani). „*În zorii zilei de luni, de undeva, de sub pământ, parcă din altă lume, s-a auzit un fel de murmur. Apoi murmurul a fost identificat a fi o voce omenească. Apoi vocea, au sesizat salvatorii, s-a dovedit a fi a unei femei. Cine era femeia? Unde era femeia? Cum se putea*

Fig. 5 Morman de moloz rămas în urma prăbuşirii blocului Scala situat la intersecţia străzii C. A. Rosetti cu bulevardele Nicolae Bălcescu şi Gheorghe Magheru

Fig. 6 Florica Iordache, salvată din subsolul blocului Scala

ajunge la ea? [...] Era Florica Iordache, muncitoare la Scala, surprinsă de cutremur în clipa în care spăla conştiincios farfuriile pe care erau serviţi clienţii în cofetărie. Spunea că e sănătoasă, dar că e blocată între dărâmături şi că lângă ea se află o altă muncitoare, moartă."(4 martie 1977. Secunde tragice, zile eroice. Din cronica unui cutremur, 1977, 99) (**fig. 5** şi **6**).

Două zile mai târziu, pe 8 martie, din infernul ruinelor a mai fost redat vieţii sufletul Marinei Stanca[4]. Aceasta a fost găsită în viaţă, după mai bine de 80 de ore de la seism, într-un îngust spaţiu creat între podea şi tavanul prăbuşit, împreună cu tatăl ei, care însă nu a supravieţuit rănilor. „*Eram cu familia la masă – în afară de soţul meu plecat în provincie – când clădirea a început să trepideze şi am simţit cum etajul începe să plece în jos. A căzut tavanul şi a rămas un loc, până la podea, cât să stai pe burtă. Mama şi bunica au murit imediat. Copilul era în altă cameră. Tatăl meu a fost lovit de o grindă şi cerea ajutor. Nu mă puteam mişca. După un timp am auzit zgomote şi speranţa mi s-a cuibărit în suflet. Şi de atunci am tot aşteptat. Mi s-a părut că au trecut ani.*" (*Durere și eroism. După zguduitoarea noapte din 4 martie 1977*, 1980, 204).

În ceasurile care au urmat, echipele de salvare au reuşit să identifice gemetele abia perceptibile ale altor două supravieţuitoare: Aneta Bălăşcău (19 ani) şi Victoria Alexandru (66 ani), prinse sub dărâmături în miraculoase locuri formate între grinzi, pereţi sfărmaţi şi piese de mobilier.

4. Avocată, componentă a echipei de floretă a României la Jocurile Olimpice de la Tokio, din anul 1964.

Fig. 7 Ruinele imobilului Mica-Nestor din Calea Victoriei, vis-à-vis de Hotel Athénée Palace (Hilton)

Având menirea de a şterge amintirea seismului de pe chipul oraşului, nu însă şi din mintea sau sufletele locuitorilor săi, în locul blocului Scala s-a construit o clădire cu nouă etaje, care prelungeşte firesc blocul alăturat, fără a contrasta cu aspectul clădirilor învecinate. Însă, pe locul unde existase înainte de cutremur blocul Casata, s-a ridicat o clădire cu o arhitectură simplă, ce nu mai întrunea calităţile construcţiei iniţiale.

Pe linia aceloraşi intervenţii, prin care spaţiile rămase libere după evacuarea dărâmăturilor urmau să fie ocupate de clădiri noi, în vecinătatea Universităţii şi a corpului vechi al Şcolii de Arhitectură, pe locul unde anterior se aflase vechiul bloc Dunărea, distrus de cutremur, dar şi Biserica Enei şi clădirea Băii Centrale, demolate nejustificat, se va realiza un grup de trei blocuri noi. Iar pe Calea Victoriei, vis-à-vis de aripa nouă a Hotelului Athénée Palace (Hilton), imobilul fost Mica-Nestor, sever avariat la cutremur, lăsa loc construirii noului complex hotelier Bucureşti.

Pictorul Nicolae Stanciu, eliberat după 44 de ore din strânsoarea planşeelor căzute ale imobilului Mica-Nestor, împreună cu Marieta Ştefanenco şi vecinii Ioana şi Marin Milanovici, împărtăşea, de pe patul de suferinţă al Spitalului Militar Central, impresii despre coşmarul trăit de la producerea cutremurului până în clipa salvării lor: „*În momentul cutremurului ne-am repezit pe scări. Şi le-am simţit cum pleacă cu noi, afundându-se. Când ne-am revenit, ne aflam în beznă, într-un spaţiu îngust care nu ne permitea decât să stăm ghemuiţi. Marieta găsise un ciob de sticlă. I l-am cerut. Nu voiam să mor strivit. Aş fi preferat să-mi tai venele. N-a vrut să mi-l dea. Ea ne-a salvat îmbărbătându-ne tot timpul, vorbind cu noi. Apoi am auzit zgomote şi voci. Am început să strigăm. Alternam speranţa cu deznădejdea, mai ales că, datorită lucrului de afară, plăcile se deplasaseră, începând să ne strângă ca într-un cleşte. Cred că am murit acolo, între dărâmături, de o mie de ori.” (Durere şi eroism. După zguduitoarea noapte din 4 martie 1977, 1980, 169)* (**fig. 7**).

În zilele ce s-au succedat catastrofei din 4 martie, la imobilul Mica-Nestor, aripa morţii a atins şi viaţa cascadorului Tudor Stavru (37 ani), care, încă din zorii celei de-a doua zi de după cutremur, se oferise voluntar împreună cu colegii săi pentru a căuta şi salva supravieţuitori. Tudor părea „*nemuritor*”, nota Ecaterina Oproiu după încercarea de-a discuta cu alt cascador, Miron Murea, găsitor de „*oameni vii*” şi „*oameni nevii*”, ce „*avea putere să perforeze muntele de moloz, dar nu avea putere să vorbească*”. „*Mai bine duceţi-vă să vorbiţi cu Stavru. El lucrează la Nestor. Ăsta n-are astâmpăr. Ăsta n-are moarte*” *(4 martie 1977. Secunde tragice, zile eroice. Din cronica unui cutremur*, 1977, 106-107). Cu toate aceste, Tudor Stavru, rănit grav după o cădere în gol pricinuită de surparea peretelui de care se sprijinea în timpul unei intervenţii la imobilul Mica-Nestor, a murit în dimineaţa zilei de 12 martie 1977.

Bucureştiul, desfigurat nemilos în acea noapte înspăimântătoare, oferea imagini şi trăiri apocaliptice. Iar, ulterior, acorda conducătorilor ţării prilej pentru demararea unor serii de prefaceri însemnate întru devenirea urbanistică şi arhitecturală a Capitalei, după norme estetice ce purtau amprenta epocii. Astfel, sub pretextul înlăturării efectelor fizice

Fig. 8 Vizită oficială de reconstrucţie pe Calea Victoriei

Fig. 9 Vizită oficială de reconstrucţie la intersecţia străzii Sevastopol cu Calea Victoriei

ale cutremurului şi îmbunătăţirea înfăţişării oraşului, au început demolările abuzive, inclusiv ale unor monumente istorice al căror grad de deteriorare nu solicita în mod stringent dărâmarea. Este cazul Bisericii Enei de lângă Piaţa Universităţii, a casei în stil neogotic a arhitectului Grigore Cerchez (atunci sediul *Uniunii Artiştilor Plastici*) din Calea Victoriei la intersecţie cu strada Sevastopol, sau a ansamblului de case negustoreşti situate pe Bulevardul I. C. Brătianu, vis-à-vis de Biserica Sfântul Gheorghe Nou, demolate nejustificat în primăvara anului 1977 şi în toamna anului următor (**fig. 8** şi **9**).

Grandiosul proiect de reconstruire urbană, impus tot după cutremurul din 1977, care a prejudiciat întinse suprafeţe pe care existau numeroase clădiri cu semnificaţie istorică, a constat în edificarea unui nou centru politic-administrativ al Capitalei. Pentru construirea a ceea ce avea să se numească Casa Poporului, edificii precum Spitalul Brâncovenesc sau sediul Arhivelor Statului, aflat în incinta Mănăstirii Mihai Vodă întemeiată de Mihai Viteazul, au dispărut sub amprenta nefastă a ideologiei regimului comunist.

Bibliografie

Buhoiu, A. (coord.), 1977, *4 martie 1977. Secunde tragice, zile eroice. Din cronica unui cutremur*, Combinatul Poligrafic „*Casa Scânteii*", Bucureşti.

Panaitescu, A., 2012, *De la Casa Scânteii la Casa Poporului. Patru decenii de arhitectură în Bucureşti 1945-1989,* Editura Simetria, Bucureşti.

* * * *Durere şi eroism. După zguduitoarea noapte din 4 martie 1977*, 1980, Editura Eminescu, Bucureşti.